

2. Голіна В. Рецидивна злочинність в Україні: причини та попередження. *Вісник Академії правових наук України*. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4371/1/Golina_189.pdf (дата звернення – 19.11.2019).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі : офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення – 15.11.2019).

4. Крижна В. В. Рецидивна злочинність в Україні та шляхи її подолання. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/p030-034.pdf> (дата звернення – 18.11.2019).

5. Крисюк Ю. П. Соціальна адаптація особистості як важлива передумова ресоціалізації колишніх засуджених. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 25. С. 206-209.

6. Лагоцька В. Причини та умови жіночої рецидивної злочинності в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 114-118.

7. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17 березня 2011 року № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення – 20.11.2019).

УДК 343.9

Мадай Катерина

ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЇЙ

Стаття присвячена питанню розкриття детермінантів корупційної злочинності в Україні, особливостям функціонування та організації органів, що були створені для подолання корупції, а також дослідженню можливостей подолання даної ситуації в державі.

Ключові слова: корупція, корупційна злочинність, фактори, детермінація, протидія, подолання.

The article is devoted to the issue of disclosure of the determinants of corruption crime in Ukraine, the peculiarities of functioning and organization of bodies that were created to fight the corruption, as well as to explore the possibilities of overcoming this situation in the country.

Keywords: corruption, corruption crime, factors, counteraction, overcoming.

Статья посвящена вопросу раскрытия детерминантов коррупционной преступности в Украине, особенностям функционирования и организации органов, что были созданы для преодоления коррупции, а также исследованию возможностей преодоления данной ситуации в государстве.

Ключевые слова: коррупция, коррупционная преступность, факторы, противодействие, преодоление.

Вступ. Корупція й досі залишається однією з найбільших економічно-соціальних проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), за ведення якої відповідає глобальна антикорупційна організація Transparency International, за підсумками 2018 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. Хоча з кожним роком позиції України у рейтингу покращуються, такий стан речей все ще є далеким від прийняттого. За даними аналітичних звітів та опитувань, корупція є найбільшою проблемою як для іноземного, так і для вітчизняного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень корупції в Україні завдає значної шкоди суспільству і державі. Це призводить до зниження рівня довіри населення до органів державної влади, що має своїми наслідками зменшення ефективності управління. Корупційні прояви за умови їх значного поширення завдають величезної матеріальної та моральної шкоди широкому колу громадян, негативно позначаються на економічній діяльності суб'єктів господарювання, особливо недержавних форм власності. Також корупція в правоохоронній сфері зменшує дієвість боротьби зі злочинністю, тим самим сприяє погіршенню кримінальної ситуації в країні. Через поширення корупції Україна залишена можливостей розвитку нормальних економічних відносин України з іншими державами. Пошук дійових шляхів протидії корупційній злочинності в Україні є актуальною ціллю для нашого суспільства [6, с. 414].

Корупція заважає проведенню необхідних реформ для сучасного українського суспільства, економічному розвитку нашої держави, формуванню позитивного міжнародного іміджу України. Варто зазначити, що найбільш корумпованими для українців є ті інститути, які покликані боротися з корупцією: суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державна служба (56 %), сфера охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), ЗМІ (22 %), громадські організації (20 %) [4, с. 132].

У цілому корупційна злочинність – результат перетину системи криміногенних і антикриміногенних факторів, виявлення яких і дослідження питань їхньої взаємодії є важливою передумовою доктринального забезпечення діяльності з протидії корупційній злочинності. Відтак цілком доцільним вбачається визначення завданням кримінології пізнання системи криміногенних і антикриміногенних факторів, розміщення їх за ступенем значущості і впливу на злочинність, встановлення ступеня взаємозв'язку між собою та групами найбільш значущих інших явищ [9, с.122].

Найкращою класифікацією визначення детермінантів злочинності ми вважаємо класифікацію О.М. Бандурки і Л.М. Давиденко [3, с. 203]. В цій

класифікації причини та умови злочинності діляться на фактори економічного характеру, фактори соціального характеру, фактори соціально-культурного характеру, фактори соціально-демографічного характеру, а також фактори соціального контролю над протиправною поведінкою населення.

Сфера економіки є одним із рівнів функціонування не лише економічної злочинності, але й корупції, що її супроводжує, внаслідок чого розвиток економічних відносин стає найкращим середовищем для проявів корупційної злочинності. Серед факторів економічного порядку можемо виділити такі особливості економічної системи держави, як нерівномірність розвитку різних галузей господарства, допущення помилок у стратегії й тактиці економічних реформ, нестабільна економічна ситуація, нераціональний розподіл бюджетних асигнувань, незайнятість населення, ріст майнової диференціації і т.д.

Разом із зазначеним вище у кримінології факторами економічного характеру злочинності також називають загальну економічну кризу, суперечності між економічними потребами населення і можливостями суспільства в їх задоволенні, безробіття, інфляцію, поділ населення за рівнем доходів, наявність і поширення тіньової економіки, недостатню інтегрованість національної економіки у світову. Серед викладеного, одним із ключових економічних детермінантів є більш високий рівень прибутковості злочинної економічної діяльності порівняно з рівнем прибутковості легальної економічної діяльності [7, с. 386].

З огляду на соціальну зумовленість злочинності, в основі причин якої є об'єктивні негативні соціальні явища та процеси, беззаперечно, головне місце у причинному комплексі корупційної злочинності займають фактори соціального, у тому числі й соціально-культурного і соціально-демографічного характеру. Такі обставини, як життєвий рівень населення, забезпеченість необхідними соціально-побутовими благами (житлом, товарами, послугами тощо), рівень доходів населення, безпосередньо позначається на формуванні у злочинності корисливої спрямованості.

До однієї з помітно властивих ознак корупційної злочинності й відноситься її корисливий характер, який виявляється у використанні певною особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, що у свою чергу підпадає під легальне визначення корупції за ст. 1 Закону України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [1]. Разом із цим, варто також виділити і такі соціальні фактори загальної злочинності, як культурний та освітній рівень населення; менталітет, в більшій своїй мірі, сформований через історичний вплив; звичаї, традиції та стереотипи

поведінки, а також рівень розвитку та духовної організації конкретної особи та всього населення загалом.

Своє значення у резонному комплексі корупційної злочинності, як вже було вищезазначено, має менталітет населення, який в Україні досить виразно характеризується схильністю до корупції і толерантністю громадян до такого способу вирішення власних потреб, а також особистісним деградуванням чиновницького апарату.

Деяко меншою мірою, порівняно з економічними та соціальними детермінантами, у причинному комплексі корупційної злочинності виявляється дія факторів соціально-демографічного характеру, однак акцентуємо увагу на тому, що незалежно від інтенсивності дії того чи іншого фактору саме їх сукупність у цілому і детермінує злочинність.

Все ж, на нашу думку, загальні фактори соціально-демографічного характеру варто досліджувати переважно лише в аспекті умов корупційної злочинності, що безпосередньо не супроводжують особу до вчинення конкретних злочинів, а лише сприяють їм, формують криміногенну обстановку та позначаються на формуванні особливостей особистості злочинця.

Тож, до соціально-демографічних детермінантів О.М. Бандурка і Л.М. Давиденко зараховують чисельність і щільність населення, темпи зростання або зниження чисельності населення, статевовіковий і національний склад, співвідношення груп населення за соціально-професійним та сімейним станом, розмір території, функціональні ознаки населення, міграцію населення тощо [3, с. 205].

Заслужують на увагу також політичні та правові фактори злочинності, що в результаті недоліків політико-правової системи істотним чином позначаються на рівні загальної злочинності, у тому числі й корупційної. Саме такі причини загального характеру як правовий нігілізм, правова легковажність, відсутність політичної культури, низький рівень правосвідомості та правової культури, проблеми якості правового регулювання державної служби спонукають до вчинення корупційних злочинів.

Інтерпретуючи визначені у роботах вітчизняних і зарубіжних кримінологів політико-правові фактори злочинності загалом до корупційних злочинів, маємо також назвати і нестабільність політичного режиму та кримінальної політики, нерозвинення партійної системи, недоліки у підборі керівних кадрів, практику лобіювання інтересів окремих соціальних груп, відмежування більшості населення від участі у державному управлінні, несформованість інститутів громадського суспільства, а також бюрократизацію та корумпованість управлінського апарату і системи правосуддя [2, с. 74]. При цьому, у

профілактиці та протидії корупційній злочинності треба враховувати, що дія причин правового характеру прямо пов'язана з певними умовами злочинності, а саме недосконалістю законодавства, недоліками правозастосовної практики, неефективністю правового виховання та профілактики. Все це виступає фундаментом того, що деякі вчені основною причиною розквіту корупції узагальнено називають незабезпечення державою потрібного реформування суспільства, із чим на концептуальному рівні не можна не погодитись [3, с. 206].

Також можна додати, що навіть створення так званої «антикорупційної шістки», яка включає в себе: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Національну раду з питань антикорупційної політики при Президенті України не дало очікуваних результатів. На жаль, така модель системи антикорупційних органів, на даний момент, не є такою ефективною, як передбачалося.

Створення Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) спочатку не виправдало своєї мети, адже й досі залишається проблема дублювання функцій органів, які здійснюють боротьбу з корупцією, що призводить до збільшення витрат державного бюджету [5, с.46], але, варто зазначити, що на ефективність виконання завдань цього органу вплинув факт початку роботи Вищого антикорупційного суду (далі – ВАС). Так як НАБУ виконує свої функції на досудовому провадженні, то ВАС уже забезпечує розгляд справ у судовому порядку, тобто доведення їх до кінцевого рішення. Завданням ВАС є здійснення правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Поряд із політико-правовими факторами корупційної злочинності дещо подібними за своєю природою є організаційно-управлінські детермінанти корупції. Дані фактори можна розглядати як результат дії таких правових причин і умов злочинності, як недосконалість законодавства та низька правова культура суспільства в цілому і окремого громадянина зокрема.

До числа таких організаційних факторів, які сприяють корупційній злочинності, Л.С. Анохіна пропонує відносити порушення в підборі і розстановці кадрів, порушення в організації та низьку якість контрольно-

ревізійної діяльності, наявність лояльності з боку вищих посадових осіб стосовно дотримання підлеглими правових норм службової діяльності, неналежні умови для виконання службових обов'язків на окремих ділянках. При цьому, зважаючи на організаційний характер даних факторів злочинності, вони мають усуватись, насамперед, на рівні організаційних форм діяльності відповідних інституцій. Протидія організаційним факторам корупційної злочинності має акцентуватись у векторі підвищення якості роботи відповідних службових осіб і посилення відповідальності їх керівництва за точним й неухильним дотриманням приписів правових норм, що також вимагає забезпечення належного нормативного регулювання [2, с. 75].

Проблеми запобігання та подолання корупції сьогодні розглядаються науковцями, громадськістю, міжнародними організаціями, водночас єдиної думки стосовно формування ефективних механізмів запобігання та подолання корупції, на жаль, не існує. Одна група науковців вважає ефективними механізмами саме запобігання корупції – спрямування рушійних сил державної політики, інші зауважують на якісному формуванні кадрового складу фахівців, які працюватимуть у системі публічного управління. Існує також думка щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційне та пов'язане з корупцією правопорушення [4, с. 135].

Висновки. Головна проблема протидії корупції в сучасних умовах лежить як у законодавчій, так і у правозастосовній площині. Дані проблеми необхідно вирішувати поступово, в комплексі, адже при направленні більшості сил на подолання однієї проблеми можна не помітити розвиток іншого детермінанта.

Важливо також зазначити, що існуючі інституції не ефективно виконують свою роль, а саме запобігання та протидії корупції, їх діяльність критикують іноземні експерти та громадськість. Тому виникла необхідність в систематизації ролі зазначених інституцій, формуванні пріоритетів розвитку державної антикорупційної політики, прийнятті системного нормативно-правового акта України щодо реалізації антикорупційної політики із зазначенням ролі кожного антикорупційного органу, критеріїв його ефективності та результативності, показників виконання антикорупційних заходів. Формування спільної та єдиної діяльності антикорупційних органів є базисом якісної боротьби з корупцією, мінімалізації її проявів [8, с. 33, 37-38]. Така діяльність, вже у свою чергу, формувала та реалізовувала б системно та планомірно антикорупційну політику, корегувала б основні методи та механізми запобігання та подолання корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014, № 49, ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення – 29.11.2019)
2. Анохіна Л. С. Кримінологічні питання дослідження: детермінант хабарництва. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2007, Т. 20 (59), № 1. С. 73–76.
3. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие [Текст] : монографія / А. М. Бандурка, Л. М. Давыденко. Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.
4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності у контексті сучасної антикорупційної стратегії [Текст] : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : 12.00.08. Київ, 2015. 480 с.
5. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015, № 2. С. 41-48. URL: <http://www.chasopysnaru.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/grechanuk.pdf> (дата звернення – 29.11.2019)
6. Кулик О. Г. Антикорупційна стратегія протидії корупційній злочинності в Україні: науковий погляд сучасника. *Часопис Київського університету права*. 2015, Вип.3. С. 414-416.
7. Малков В. Д. Кримнология [Текст] : учебник [для вузов] / под ред. проф. В.Д. Малкова. 27-е изд., перераб. и доп. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.
8. Пархоменко-Куцевіл О. Розвиток системи антикорупційних інституцій. *Міжрегіональна Академія управління персоналом: Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018, Вип. 3 (38). С. 33-38. URL.: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/6.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/6.pdf). (дата звернення – 29.11.2019)
9. Шевченко О. В. Причини та умови корупційної злочинності. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011, Вип. № 3 (7). С. 122-132. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik07_10.pdf. (дата звернення – 29.11.2019)